

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين

خلاصه مباحث گذشته

نظر اصلی مرحوم آخوند در باب مرجحاتی که در تمام روایات (مقبوله، مرفوعه و غیرهما) آمده این است که اینها در مقام تمییز حجت از لا حجت است. حتی گفتیم ولو ایشان نسبت به مسئله شهرت تصریحی نفرمودند اما شهرت هم در همین قالب قرار می‌گیرد و بالاتر می‌خواهند بفرمایند روایتی که مطابق با شهرت و کتاب و روایتی که مخالف با عامه است اقتضای حجّیت دارد اما مقابل اینها یعنی روایتی که مخالف با شهرت و کتاب و روایتی که مطابق با عامه است اقتضای حجّیت را ندارد ولو معارضی در میان نباشد. فرض معارض در باب شهرت واضح است ولی در دو مورد دیگر اگر روایتی مخالف با کتاب یا موافق با عامه بود و روایت دیگری هم نداشتیم همین سبب سقوط از حجیت آن خبر می‌شود.

بررسی دیدگاه مرحوم آخوند

ابتدا باید کلام مرحوم آخوند را از حیث کبری بررسی کنیم و ببینیم آیا در ادله حجیت خبر واحد یا حجیت ظواهر وثوق و یا ظن به صدور و یا ظهور لازم است یا خیر؟!

یکی از ادله حجیت خبر واحد ادله نقلیه مانند آیات قرآن و روایاتی است که می‌گوید به خبر ثقه عمل کن بدون این که مشروط به وثوق به صدور باشند یعنی ادله حتی شامل روایتی که الوثوق بعدم الصدورش داشته باشیم هم می‌شود؛ در حالی که آخوند می‌فرماید اگر روایتی مطابق با شهرت بود وثوق به صدورش پیدا می‌کنیم و در مقابل اگر روایتی مخالف با شهرت بود وثوق یا ظن به عدم صدور داریم و واضح است که ظن یا وثوق به عدم صدور مسقط حدیث از حجیت - مقتضی - نیست پس باید دید ایشان از چه راهی می‌خواهد اقتضای حجیت را در این گونه خبرها خراب کند.

یک راه این است که مرحوم آخوند (قدس سره) بفرمایند وقتی روایات مرجحات را به ادله نقلیه حجیت خبر واحد - آیه نبأ، آیه نفر، روایاتی که می‌گوید معالم دین را از ثقه اخذ کن - ضمیمه می‌کنیم چنین نتیجه‌ای حاصل می‌شود به این بیان که ادله حجیت خبر واحد اطلاق دارد و شامل مع الظن او الوثوق بالخلاف هم می‌شود ولی وقتی اخبار ترجیح را کنار آنها قرار می‌دهیم در نتیجه باید بگوئیم مجرد ثقه بودن یا وثوق به صدور مضمونی کافی در اقتضای در حجیت نیست.

به بیان دیگر اشکال به آخوند این است که می‌گوئیم ادله نقلیه اطلاق دارد یعنی اگر ظن به عدم روایتی داریم مثل روایت مخالف قرآن، مثل روایت موافق عامه، یا وثوق به عدمش داریم مثل روایت مخالف مشهور، اینها اقتضای حجّیت دارد. در مقابل امکان دارد آخوند بگوید هر چند ادله نقلیه اطلاق دارد ولی اخبار مرجحات قرینه می‌شود و می‌گوید اگر راوی خبری ثقه باشد اما

مخالف کتاب باشد این روایت صادر نشده است و گویا آن اطلاق توسط اینها تقیید می‌خورد؛ در نتیجه شاید مرحوم آخوند دنبال این است که یکی از شرایط حجیت خبر واحد را عدم مخالفت با مشهور یا کتاب و عدم موافقت با عامه قرار بدهد.

دیدگاه مرحوم اصفهانی

یکی دیگر از ادله حجیت خبر واحد سیره عقلا است که این دلیل در مورد حجیت ظواهر هم به کار می‌رود. طبق این دلیل هم می‌بینیم سیره و عمل عقلا بر خبر واحد یا عمل به ظواهر منوط به وثوق به صدور نیست و عقلا نمی‌گویند اعتبار خبر یک انسان موثقی به این جهت است که ما اطمینان به صدور پیدا می‌کنیم؛ مثلاً اگر کسی از مجلسی خبری بیاورد که فلان مجتهد این حرف را زد، عقلا به حرفش عمل می‌کنند. مرحوم محقق اصفهانی (اعلی الله مقامه الشریف) در این بحث می‌فرماید لو خلی و تبعه عقلاء آن خبر را معتبر می‌دانند ولو اینکه وثوق به صدور پیدا نشود. مرحوم اصفهانی در ادامه می‌فرماید حتی در حجیت ظواهر که دلیل منحصراً بنای عقلاست هم وقتی می‌گوئیم کل ظاهر حجة مراد این نیست که ظاهر مورد اطمینان شما از حیث صدور حجت است.

مرحوم اصفهانی می‌فرماید «و بناء على كون المدرك بناء العقلاء، فالظاهر أن بناءهم على العمل بخبر الثقة - كالبناء على العمل بالظهور - ليس إلا من حيث كونه في نفسه، و لو خلی و تبعه مفيداً للظن بالصدور أو بكونه مراداً، لا أنه منوط عندهم بالظن الفعلي، أو بعدم الظن الفعلي بالخلاف.» یعنی خبر واحد و ظاهر نوعاً مفید ظن است نه اطمینان و همین ظن نوعی ملاک برای حجیت است ولو شما ظن فعلی و شخصی بر خلاف داشته باشید. لذا کسی مسئله اطمینان به صدور یا اطمینان به ظهور را مطرح نکرده است.^[1]

خلاصه این‌که نه در باب ظواهر و نه در باب خبر - مدرکش ادله نقلیه یا سیره باشد - اطمینان به صدور شرط نیست. بلکه اطمینان به صادق بودن در کلام لازم است و همین که شخص عادل باشد یعنی اطمینان داریم که او دروغ نمی‌گوید ولی در عین حال احتمال اقتضا ندارد که اشتباه نکرده باشد.

و صَلَّى الله على محمد و آله الطاهرين.

[1] □ نهاية الدراية في شرح الكفاية (طبع قدیم)، ج3، ص: 371.